

Mitoloji Kur'an Kıssaları ve Tarihi Gerçeklik
(Şehmus Demir, Beyan Yayınları, Ankara, 2003, 174 s.)

Şaban Karasakal*

Hak-batıl mücadelesinin en çarpıcı örneklerinin yer aldığı kıssalar, insana bir tarih perspektifi kazandırmakta ve ne tür bir davranış sergilemesi halinde nasıl bir sonuçla karşılaşacağı konusunda önemli ipuçları sunmaktadır. İlâhi rahmetin eseri olarak insanların hidayeti için Allah tarafından görevlendirilen Peygamberlerin hayatını konu alan Kur'an kıssaları, peygamberlerin irşad ve davet faaliyetleri, onların insanlara tebliğ keyfiyeti, bu tebliğ karşı insanların müspet ve menfî olarak takındığı tavırlar ve imanla küfür arasında geçen bitmeyen mücadelenin kısa ve özlü tarihinden ibarettir.

Ancak modern dönemle birlikte Doğuda ve Batıda, kıssalara farklı bir bakış açısı ile yaklaşan bilim adamları olmuştur. Mesela bunlardan, Hz. Âdem'in cennetten çıkarılması, gerçek bir şahsiyeti değil, insan karakterini temsil eder. Hz. İbrahim'in ateşe atılması, Hz. İsa'nın babasız doğması, Ashab-ı Kehf kıssasında olağanüstü bir durumun varlığından söz edilemez. İnsanın halife olarak yaratılması, Hz. İbrahim'in Allah'tan ölümlerin nasıl diriltildiğinin göstermesini istemesi temsil kabilindendir diyenlerin yanında, kıssaların tarihi gerçekliğe uymayabileceğini, çünkü Kur'an'ın amacının tarihi bilgi vermek olmadığını söyleyenler de bulunmaktadır.

Batıda ve doğuda Kur'an kıssaları ile ilgili çok çalışma yapılmıştır. İşte kıssalarla alakalı önemli bir eser de Şehmus Demir'in *Mitoloji Kur'an Kıssaları ve Tarihi Gerçeklik* isimli doayurucu bilgiler içeren çalışmasıdır.

Kıssalar, insanın insanla ve Allah'la olan diyalogunun nasıl bir çerçeve içerisinde gerçekleşmesi gerektiği konusunda örnekler vererek, önemli bilgiler takdim etmektedir (s. 7) diyerek başlar Şehmus Demir *Mitoloji Kur'an Kıssaları ve Tarihi Gerçeklik* isimli eserine. Kitap genel hatlarıyla iki bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde, mitoloji ifadesinin anlamını ve tarihteki izdüşümlerini, Kitab-ı Mukaddes'in yapısı ve Kitab-ı Mukaddes'in mitolojik unsurlardan arındırılması çabalarına dair bilgiler yer almaktadır. İkinci bölümde ise, yazar Kur'an kıssalarının tarihi gerçekliğini sorgulayanların görüşlerine mümkün olduğu ölçüde yer vermeye çalışmış ve bu görüşleri değerlendirmeye gayret etmiştir.

Rönesans ve reform sonrası Batı'da yaşanan gelişmelerin neredeyse tümü, etki veya tepki olarak birbiriyle sıkı bir ilişki içerisinde (s. 11) diyerek başladığı birinci bölümde ilk olarak mitolojinin anlam alanı ve tarihi arka planından uzun uzun bahseder. (s. 11-26) Daha sonra tarihi mevsukiyet açısından Kitab-ı Mukaddes konusuna yer verir. Burada demitolojizasyon konusunu incelerken, Kitab-ı Mukaddes'in yapısı ve orijini üzerinde durmanın gerekliliğini anlatır. Sonrasında Tevrat'ın (s. 26-33) ve İncil'in (s. 33-41) yapısı ve kaynağına dair bilgilere yer vermektedir. Burada özetle Tevrat Hz.

---

* Yrd. Doç. Dr., AİBÜ Ali Ericek İlahiyat Fakültesi Öğretim Üyesi, (skarasakal@hotmail.com)

Musa'dan sonra, yaklaşık yirmi asırlık bir zaman süreci içerisinde, farklı zamanlarda, farklı insanlar tarafından defalarca yazılmış, elden geçirilmiş ve değişikliğe uğramıştır (s. 35) demektedir. İncil'le ilgili bilgiler verirken de Sinoptik İncillerden, sahih ve apokrif İncil ayırımından bahsederek, Hz. İsa'nın İbranca-Aramca konuştuğunu, Yunanca konuşmadığını, hâlbuki İncillerin Yunanca intikal ettiğini ve bugün Hristiyan dünyasının elinde İbranca-Aramca yazılmış orijinal bir nüshanın bulunmadığını söylemektedir. (s. 36-38)

İlahi vahiylerin ve dinlerin amacı, geldikleri toplumu belirli alanlarda dönüşüme uğratmak, doğru yolu bulmalarını sağlamaktır. Ancak burada en kritik ve önemli soru(n), dinlerin değişim ve dönüşümü gerçekleştirirken, kendi benliklerinden bir şey kaybedip etmedikleri veya ne ölçüde kaybettikleridir derken Kitab-ı Mukaddes ve Mitoloji başlığını açar. Sonrasında da Kitab-ı Mukaddesin mitolojik unsurlardan arındırılma çabasını ve bunu hazırlayan nedenleri zikreder. (s. 41, 46) Burada Hristiyan dünyasında Kutsal metin kritisizmi konusunda uzman olarak ön plana çıkan filozofların görüşlerini zikrederek konuyu temellendirir.

Demir bu başlık altında, demitolojizasyon çalışmalarının Bultman'la özdeşleştiğini, onun konu ile ilgili görüşlerini ve çalışmalarını vererek ortaya koymaktadır. Bu çerçevede görüşlerine yer verdiği diğer uzmanlar G.A. Donell ve Paul Tillich'tir. (s. 62) Bu çalışmaları genişçe anlattığı bölümü Samuel Henry Hook'e ait *"Hristiyanlığı mitos öğelerinden arındırma girişimi herhangi bir zaman başarıya ulaşabileceğe benzemiyor"* (s. 69) sözleriyle bitirir.

Çalışmanın ikinci bölümü Kur'an Kıssaları ve Tarihi Gerçeklik Sorunundan bahsetmektedir. Birinci bölümde söylenenleri özetleyerek başladığı ikinci bölüme, Batı'da meydana gelen kutsal metin kritisizmi ve bunun devamı niteliğinde olan Kitab-ı Mukaddes'i mitolojik unsurlardan arındırma çabalarının İslam dünyasına ve Kur'an yorumuna yansması özellikle kıssalar alanında görülmüştür diyerek devam eder. (s. 72) Sayın Demir, bu bölümde verdiği bilgileri şu başlıklar altında sunmaktadır. İlk başlık Kıssa ve Kasas kelimelerinin anlam alanı ile ilgilidir. İkinci başlıkta Kur'an öncesi dönemde Kıssa konusu incelenmiştir. Kur'an kıssalarının tarihi boyutunun incelendiği Üçüncü başlık da alt başlıklara ayrılmıştır. Kaynak açısından kıssaların gerçekliğinin sorgulanması alt başlığı, Kur'an kıssalarının kaynağını Kitab-ı Mukaddes'te arama çabası ve kıssaların Arap hitap çevresi ve Arap kültürü ile ilgisi şeklinde iki alt başlıkla açıklanmıştır. Kur'an kıssalarının tarihi boyutu, içerik açısından kıssaların gerçekliğinin sorgulanması başlığı ile değerlendirmelere devam edilmiştir.

Bu başlık altında Kur'an kıssalarının gerçekliğini sorgulama konusunda öncülük eden Muhammed Abduh, Seyid Ahmed Han'ın düşünceleri ve konu hakkında söyledikleri ortaya konmuştur (s. 99-104). Bu ilim adamlarından başka Kur'an kıssalarının tarihi gerçeklikle örtüşmesinin gerekmediği düşüncesini sistemleştirip, doktora tezi halinde kitap olarak sunan Mısırlı Muhammed Ahmed Halefullah'a da uzun yer ayrılmıştır (s. 104-124). Halefullah'ın, kıssalarda sunulan bilgilerin tarihi gerçeklik

ifade etmesi gerekmediği, Bedir ve Uhud savaşlarında meleklerin Müslümanlara yardım ettiğini ifade eden ayetlerin insanların moral düzeyini artırmak ve zafer ümidi vermek için Kur'an'da yer aldığını, gerçekte böyle bir olayın vuku bulmadığı görüşünü zikreder. Ayrıca Halefullah'ın, Hz. İsa'nın beşikte konuşması bilgisinin Yahudi ve Hristiyanlarda bulunmadığını, Haman'ın Hz. Musa zamanında yaşamadığını, Hz. Süleyman'ın cinleri, Hz. Salih'in devesi gibi Kur'an kıssalarında yer alan olayların tarihi gerçekliklerinin bulunmadığına dair görüşlerini vermektedir. (s. 112-114)

Halefullah'ın, Kur'an kıssalarında verilen bilgilerle Kitab-ı Mukaddes'tekiler arasında bir paralellik bulunduğunu, bu nedenle kıssaların doğruluk ve sıhhatinin Ehl-i Kitab'ın bilgisiyle örtüşmesi ile bağlantılı düşünülebileceğini söylediğini nakleder. Ancak bu bakış açısı, Kitab-ı Mukaddes'in ve Kitab-ı Mukaddes'e ait bilgilerin Kur'an'ın üzerinde ve onu test edici bir konumda vehmedilebileceği düşüncesini gündeme getirir ki, Kitab-ı Mukaddes'in mevsukiyeti konusu düşünüldüğünde, böyle bir yaklaşımın doğru olmayacağı anlaşılacaktır diyerek Halefullah'ın görüşünü yazarımız eleştirmektedir. (s. 114)

Kur'an kıssalarının tarihi gerçekliğinin bulunduğunu, 'esatiru'l-evvelin' kavramını inceleyerek ve Kur'an kıssalarında sık sık geçen 'hak', 'nebe' kelimelerinin anlam alanına dair bilgilerle açıklamaya çalışır. (s. 119-129)

Daha sonra da, kıssaların anlatım metodu ve özellikleri ile kıssaların Kur'an'da varlık nedeni ve gayesi başlıkları ile ikinci bölümü sonlandırır. Kitabı kapsamlı ifadelerle özetleyen değerlendirme ve sonuç kısmı ile çalışmasını sona erdirir.(s. 151-157)

Demir bu çalışma ile amacının, Kur'an kıssaları bağlamında gündeme getirilen ve kıssaların tarihi gerçekliğini sorgulayan, bunlardan bir kısmının mitolojik bir yapıya sahip olduğunu ifade eden yaklaşımın, Batı'da kutsal metin kritisizmiyle gündeme gelen ve daha sonra Kitab-ı Mukaddes'in mitolojik unsurlardan arındırılması çabasıyla devam eden süreçle bir bağlantısının bulunup bulunmadığını tespit etmeye çalışmak (s. 8) olduğunu belirtmektedir.

Yoğun bir emek ve ilmî gayretin mahsulü olan bu çalışma, baskısı ve gözü yormayan kâğıt kalitesiyle kolay okunmaktadır. Göze çarpan küçük bir eksik olarak yazarımız, dipnotlarda eser isimlerini bazen vermiş bazen vermemiştir. Bu ihmal dikkat çekmektedir.

Eserin, Kur'an kıssaları hakkında söylenenleri ve arka planını anlamamıza, ayrıca kıssalarda anlatılanla kıssalarla anlatılan arasındaki farkı anlamlandırmada oldukça önemli katkı sunacağına şüphe yoktur. Şehmus Demir hocamızın daha nice derinlikli ve ufuk açıcı çalışmalarla okuyucu karşısına çıkmasını diliyoruz.